

Παρουσίαση του Ομότιμου Καθηγητή Δ. Παντερμαλή, 29.1.14

Γιώργος Παπασάββας, Αναπλ. Καθη. Τμήματος ΙΣΑ

Ο ομότιμος καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, κ. Δημήτριος Παντερμαλής δεν χρειάζεται ιδιαίτερες συστάσεις, καθώς είναι πολύ γνωστός όχι μόνο στους συναδέλφους του αλλά και στο ευρύ κοινό, χάρις σε τρία μεγάλα έργα ζωής, δηλαδή τη διδασκαλία στο Αριστοτέλειο, τις ανασκαφές του στο Δίον, και το Νέο Μουσείο Ακροπόλεως. Επιτρέψτε μου ωστόσο να πω δυο λόγια και να αναφερθώ πολύ σύντομα στους πιο σημαντικούς σταθμούς της ζωής του.

Ο Δημήτριος Παντερμαλής σπούδασε αρχαιολογία και γερμανική φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, όπου γεννήθηκε. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Freiburg της Γερμανίας, όπου έλαβε τον διδακτορικό του τίτλο το 1968. Ανήκει σε μια γενιά που είχε την τύχη να μαθητεύσει κοντά σε φωτισμένους, έλληνες και ξένους, αρχαιολόγους, οι οποίοι του δίδαξαν τη γοητεία και το νόημα του αρχαίου ελληνικού κόσμου, όπως ο Μανώλης Ανδρόνικος στη Θεσσαλονίκη και ο Walter Schuchhardt στη Γερμανία, ο οποίος, ως σημειωθεί προκαταβολικά εδώ, είχε ασχοληθεί εκτενώς με τα μνημεία της αθηναϊκής Ακροπόλεως. Το διδακτικό του έργο το ξεκίνησε το 1966 στο Freiburg. Το 1969 επέστρεψε στην γενέτειρα του, όπου διορίστηκε από τη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου αρχικά ως επιμελητής του Μουσείου εκμαγείων του πανεπιστημίου, και λίγο αργότερα ως επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Το 1979 εξελέγη Καθηγητής της Κλασικής Αρχαιολογίας στο ίδιο πανεπιστήμιο. Διετέλεσε επίσης πρόεδρος του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής και πρόεδρος του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος. Είναι τακτικό μέλος της Αρχαιολογικής Εταιρείας των Αθηνών και του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου του Βερολίνου.

Τα μαθήματα που δίδαξε στρέφονται σε πολλούς τομείς της Κλασικής Αρχαιολογίας, όπως την αρχιτεκτονική και την γλυπτική, τη ζωγραφική και την επιγραφική, τον δημόσιο και ιδιωτικό βίο των αρχαίων, την οργάνωση του αστικού χώρου στην αρχαιότητα, κ.ά. Έχει δημοσιεύσει πολυάριθμες μελέτες πάνω στην αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή γλυπτική, και γύρω από τις λατρείες και τα ιερά της Μακεδονίας, τους μακεδονικούς τάφους, την τοπογραφία και τις επιγραφές του Δίου, τα ρωμαϊκά πορτραίτα, την αρχιτεκτονική και την διαρρύθμιση των ανακτόρων της Μακεδονίας, κ.ά. Έλαβε επίσης μέρος σε πολλά επιστημονικά συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό, έκανε πολλές ομιλίες και παρέδωσε πολλά σεμινάρια σε πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και μουσεία σε όλο τον κόσμο, όπως π.χ. σε πολλές πόλεις στη Γερμανία, στην Ιταλία, στο Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, στην Αγγλία και την Ιρλανδία, στον Καναδά, στην Αμερική, στην Αυστραλία, κ.ά.

Πιστεύω ότι ο ίδιος, ως πανεπιστημιακός δάσκαλος, θα βάζει ως πρώτο του επίτευγμα τη συμβολή του στην εκπαίδευση μιας ολόκληρης γενιάς αρχαιολόγων, που μαθήτευσαν κοντά του στο Αριστοτέλειο, τόσο στις

αίθουσες διδασκαλίες όσο και στα επιτόπια μαθήματα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, αλλά και στο ανασκαφικό πεδίο. Πολλοί από αυτούς βρίσκονται σήμερα σε μουσεία και πανεπιστήμια και στην αρχαιολογική υπηρεσία της Ελλάδας, έχοντας μάθει κλασική αρχαιολογία και ανασκαφική μεθοδολογία από τον ίδιο. Ορισμένοι από τους μαθητές του συνεχίζουν σήμερα τόσο το διδακτικό όσο και το ανασκαφικό του έργο. Ανήκει μάλιστα σε εκείνους τους αρχαιολόγους που δεν κράτησαν ζηλότυπα τα ευρήματα τους στις αποθήκες, αλλά παρέδωσε μεγάλο μέρος των ευρημάτων του στους μαθητές του για να τα μελετήσουν και να τα δημοσιεύσουν.

Αυτό το τελευταίο μας φέρνει στο δεύτερο μεγάλο επίτευγμα της ζωής του, δηλαδή την ανασκαφική του δράση. Ο Δημήτριος Παντερμαλής διευθύνει από το 1973 την πανεπιστημιακή ανασκαφή του Αριστοτελείου στο Δίον της Πιερίας, την οποία μάλιστα είχε ξεκινήσει ο δάσκαλος του, Γεώργιος Μπακαλάκης, που σημειωτέον, έσκαψε με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και στην Κύπρο, στην περιοχή της Αθηνού. Το Δίον ήταν μια μακεδονική πόλη με μεγάλη αίγλη στις ανατολικές υπώρειες του Ολύμπου. Όπως φαίνεται από το όνομα του, συνδεόταν στενά με την λατρεία του Ολυμπίου Διός, και από τον 5^ο αι. π.Χ. αναδείχθηκε μάλιστα σε επίσημο θρησκευτικό κέντρο των Μακεδόνων. Όπως μας πληροφορούν αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, στο Δίον συγκεντρώνονταν οι Μακεδόνες, για να τιμήσουν με θυσίες και προσφορές τους Ολύμπιους θεούς. Εδώ τελούνταν και Ολυμπιακοί Αγώνες και επινίκιες εορτές και θυσίες, προς τιμή του Δία και των Μουσών, που συναγωνίζονταν τους ολυμπιακούς αγώνες της νότιας Ελλάδας και συνέβαλαν στην πανελλήνια αναγνώριση του Δίου. Ο Φίλιππος Β΄ πρόσφερε μεγαλοπρεπείς θυσίες στο Δίον, για να ευχαριστήσει τους θεούς για τις νίκες του. Στο Δίον θυσίασε και ο γιος του, ο Μέγας Αλέξανδρος, πριν αναχωρήσει για την εκστρατεία του στην Ασία. Το Δίον απέκτησε με τον τρόπο αυτό μεγάλη ακτινοβολία σε όλο τον ελληνικό κόσμο, η οποία διατηρήθηκε, με ορισμένα διαλείμματα, έως και τον 4^ο μεταχριστιανικό αιώνα. Ορατοί μάρτυρες της σημασίας και της ακμής του, ιδιαίτερα κατά τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους, είναι τα μεγάλα δημόσια έργα, που περιλαμβάνουν θέατρο, στάδιο, τείχη και πολλά δημόσια κτήρια. Ο καθηγητής Παντερμαλής ανέσκαψε μεγάλα τμήματα του αρχαίου οικισμού, ενώ έξω από τα τείχη ανέσκαψε εκτεταμένες νεκροπόλεις, καθώς επίσης και τα ιερά τεμένη του Δίου, που εκτός από το ιερό του Ολυμπίου Διός περιλαμβάνουν επίσης ιερό της Δήμητρας, της Ίσιδος και του Ασκληπιού. Τα ευρήματα αυτά ανέδειξαν το Δίον ως έναν από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας.

Σήμερα ο αρχαιολογικός χώρος αποτελεί τον πυρήνα ενός αρχαιολογικού πάρκου, όπου τα αρχαία μνημεία συντηρούνται και αναδεικνύονται με υποδειγματικό τρόπο. Εδώ και δεκαετίες, ο καθηγητής Παντερμαλής καταβάλει άοκνες και συστηματικές προσπάθειες για την μελέτη και την προβολή της ανασκαφής στο Δίον, η οποία έχει παράλληλα αποτελέσει, χάρη στην καθοδήγηση του, πεδίο επιστημονικής άσκησης και κατάρτισης ενός μεγάλου αριθμού φοιτητών στην έρευνα. Είναι εξίσου σημαντικό πως στο πλαίσιο των ανασκαφών του διοργάνωσε πολλές φορές εκδηλώσεις, στις οποίες αρχαιολόγοι του Πανεπιστημίου και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας δίδασκαν στους κατοίκους της περιοχής την ιστορία του τόπου τους. Στο μουσείο

μάλιστα του Δίου οργάνωσε με τους συνεργάτες του μια διδακτική έκθεση που απευθύνεται σε μαθητές, φοιτητές και στο ευρύτερο κοινό. Είναι πιστεύω φανερό πως ο αποψινός ομιλητής αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στον διδακτικό και κοινωνικό ρόλο της αρχαιολογίας, δηλαδή στην εκπαιδευτική διάσταση της επιστήμης αυτής, ως φορέα παιδείας και πολιτισμού. Η διάσταση αυτή είναι ακόμα πιο φανερή στο τρίτο σταθμό της δράσης του καθηγητή Παντερμαλή, με την οποία θα κλείσω την παρουσίαση.

Για να το κάνω όμως αυτό, θα αρχίσω με κάπως παράδοξο τρόπο, αναφέροντας εν παρόδω μια άλλη πτυχή της ζωής του. Εκτός από την αρχαιολογία, λοιπόν, ο καθηγητής Παντερμαλής ασχολήθηκε και με την πολιτική. Από το 1996 ως το 2000 υπηρέτησε το ελληνικό κοινοβούλιο, ως βουλευτής επικρατείας της κυβερνήσεως Κ. Σημίτη, ενώ το 1999 διορίστηκε πρόεδρος της Επιτροπής για θέματα απόδημου ελληνισμού. Είμαι βέβαιος ότι πολλοί θα ισχυριστούν ότι τα καθήκοντα ενός πολιτικού είναι μάλλον άχαρα, σε σχέση με την δουλειά ενός αρχαιολόγου, ωστόσο αναφέρω αυτή την πλευρά της προσωπικότητας του, για να τονίσω πως πρόκειται εμφανώς για μια περίπτωση, όπου ένας ακαδημαϊκός αξιοποίησε με τον καλύτερο τρόπο την πολιτική του δράση για να υπηρετήσει το όραμα του, που όπως αποδείχθηκε ήταν όραμα ενός ολόκληρου λαού. Ως αναγνώριση του επιστημονικού του διαμετρήματος, ο καθηγητής Παντερμαλής είχε από το 2000 αναλάβει τη διεύθυνση του Οργανισμού ανέγερσης του μουσείου Ακροπόλεως, ενώ το Μάιο του 2009 διορίστηκε διευθυντής του, ολοκληρωμένου πια, Νέου Μουσείου Ακροπόλεως. Το πολιτικό του βάρος, φαίνεται πως τον βοήθησε όχι μόνο να νικήσει το τέρας της ελληνικής γραφειοκρατίας, αλλά και τις αντιρρήσεις ορισμένων πολιτικών, πολιτών, ακόμη και αρχαιολόγων. Με σταθερή προσήλωση και πείσμα ανέλαβε να κάμψει τις αμέτρητες δυσκολίες και να ολοκληρώσει το σημαντικότερο έργο της Αθήνας, ή μάλλον της Ελλάδας, των τελευταίων δεκαετιών. Πρόκειται ασφαλώς για ένα μουσείο παγκόσμιας εμβέλειας, που φιλοξενεί ορισμένα από τα αριστουργήματα της παγκόσμιας τέχνης, από εκείνα που σημάδεψαν την ιστορία ολόκληρης της ανθρωπότητας, και που όχι μόνο φέρουν την σφραγίδα μεγάλων καλλιτεχνών, όπως ο Φειδίας και άλλοι, αλλά συνδέονται επίσης με σημαίνοντα πρόσωπα της δημόσιας αθηναϊκής ζωής, όπως ο Πεισίστρατος, ο Περικλής, κ.ά. Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης έχει γίνει πόλος έλξης για χιλιάδες επισκέπτες, Έλληνες και ξένους, και παράλληλα αντικείμενο διεθνών συζητήσεων, πρωτίστως βέβαια για τα μοναδικά έργα που παρουσιάζει στους επισκέπτες που κυκλοφορούν ανάμεσα τους, αλλά και για την ίδια την αρχιτεκτονική του και για τον τρόπο με τον οποίο επιτρέπει στο αρχαίο, μνημειακό περιβάλλον και το σύγχρονο αστικό χώρο να αναμειχθούν και να συνυπάρξουν, συνθέτοντας ένα πρωτοποριακό εκθεσιακό σύνολο. Είναι παράλληλα ένα μουσείο φιλικό και φιλόξενο, που δεν βάζει σε δεύτερη μοίρα τους επισκέπτες του, αλλά αντίθετα τους προσφέρει μια μοναδική εμπειρία. Πρόκειται αναμφισβήτητα για ένα από τα καλύτερα πράγματα που συνέβησαν στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες, ένα έργο που έφερε έναν αέρα περηφάνιας σε όλους τους Έλληνες, ειδικά τώρα που την χρειαζόμαστε. Ωστόσο, το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης είναι κάτι παραπάνω από πηγή περηφάνιας, είναι κυρίως είναι ένα μουσείο που δείχνει τις καταβολές του Δυτικού πολιτισμού. Γι' αυτό και δεν είναι ένα μουσείο τοπικό, αλλά ένα μουσείο με παγκόσμιο χαρακτήρα.

Ο Παρθενώνας και τα γλυπτά του και ολόκληρη η αθηναϊκή Ακρόπολη είχαν ήδη στην αρχαιότητα αναγνωρισθεί ως κλασικά, αξεπέραστα πρότυπα, ως διαχρονικές αξίες που έμελλε να επηρεάσουν βαθύτατα τις εποχές που ακολούθησαν. Τα έργα της Ακροπόλεως, όσα έμειναν πάνω στον ιερό βράχο και όσα φιλοξενούνται στο νέο μουσείο, αποτελούν κάτι πολύ περισσότερο από το παρελθόν μας, και το παρελθόν ολόκληρου του δυτικού πολιτισμού: είναι το παρόν μας, και μαζί και το μέλλον μας. Είναι γι' αυτό πολύ σημαντικό, ότι οι υπερσύγχρονες ψηφιακές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν στο πρόγραμμα, για το οποίο θα ακούσετε αμέσως από τον ομιλητή μας, θα δώσουν πολλά άγνωστα μέχρι τώρα στοιχεία στην έρευνα και θα καταγράψουν με τρόπο οριστικό και παντοτινό, την κληρονομιά που αποτελεί για όλους μας ο Παρθενώνας και τα γλυπτά του.

Θέλω να κλείσω τονίζοντας, ότι τελικά, η δημιουργία αυτού του Μουσείου αποτελεί πολιτική πράξη υψηλού επιπέδου, όχι μόνο διότι αποσκοπεί στην προστασία, την μελέτη και την ανάδειξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αλλά κυρίως επειδή επενδύει στη λειτουργία του ως φορέα παιδείας και ποιότητας της σύγχρονης ζωής. Είναι επίσης φανερό ότι, μέσα από τους τρεις άξονες της επιστημονικής δράσης του αποψινού ομιλητή, από τη διδασκαλία στο Αριστοτέλειο, έως την ανασκαφή στο Δίον και τη διεύθυνση του μουσείου Ακροπόλεως, ο Δημήτριος Παντερμαλής αντιλαμβάνεται πλήρως και προωθεί έμπρακτα και αποτελεσματικά τον ρόλο της αρχαιολογίας στην παραγωγή και την προσφορά παιδείας και πολιτισμού.